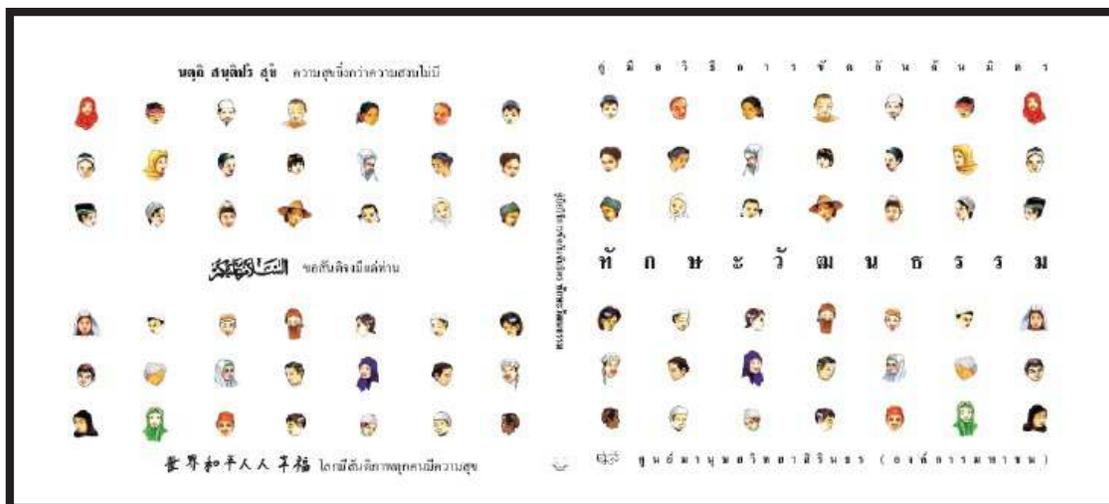

Book Review

- ชื่อหนังสือ: ทักษะวัฒนธรรม: คู่มือวิธีการชดกันฉันมิตรชายแดนใต้
 ผู้เขียน: แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง
 ผู้จัดพิมพ์: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
 ปีที่พิมพ์: 2556 (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3)
 จำนวนหน้า: 150 หน้า
 ผู้ปริทัศน์: รองศาสตราจารย์ ดร.ธนิช เลิศชาญฤทธ์ (คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร)

ทักษะวัฒนธรรม: คู่มือวิธีการชดกันฉันทมิตรชายแดนใต้

หนังสือ “ทักษะวัฒนธรรม: คู่มือวิธีการชดกันฉันทมิตรชายแดนใต้” มีวัตถุประสงค์เชิงทฤษฎีและนโยบายชัดเจน คือ เพื่อสร้างความเข้าใจมิติทางวัฒนธรรม (เช่น วิถีชีวิต ภาษา ความเชื่อ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์) ของผู้คนปัจจุบันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรง ที่ปรากฏในรูปแบบที่เรียกกันว่า “ไฟใต้” (ดังที่เน้นย้ำในคำนำในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ทั้ง 3 ครั้ง) ทั้งนี้ ผู้จัดพิมพ์ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร) เชื่อว่าความเข้าใจมิติทางวัฒนธรรมของผู้คนที่มีความหลากหลายในรูปแบบวิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษา ประเพณี พิธีกรรม ข้อห้าม และการปฏิบัติตัวในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะช่วยลดความขัดแย้งความรุนแรงและท้ายที่สุดก็ช่วยสร้างสันติสุขที่ยั่งยืนถาวร

นอกจากนี้ ผู้เขียนหนังสือยังมีความชัดเจนในการเขียนว่ามุ่งเข้าไปที่ “ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้และสาธารณชนทั่วไป..” (คำนำผู้เขียน หน้า 18) นั่นก็คือเป็นหนังสือสำหรับข้าราชการในพื้นที่และคนทั่วไปที่อาจยังไม่เข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

รูปลักษณ์ โครงเรื่อง และโครงสร้างของหนังสือ ตั้งแต่หน้าปกจนถึงเนื้อใน มีความน่าสนใจไม่น้อย กล่าวคือรูปเล่มหนังสือเล่มนี้จัดวางในแนวนอนมากกว่าแนวตั้ง ซึ่งแตกต่างจากหนังสือทั่วไปที่แนวตั้งยาวกว่าแนวนอน ไม่ทราบว่ามีสื่อถึงความเท่าเทียมในแนวนอน

หรือไม่ แต่ก็สะดุดตาเมื่อแรกเห็น หน้าปกมีภาพพิมพ์นูนเป็นรูปใบหน้าของคนที่หลากหลายหลายอารมณ์และแตกต่างกันในหน้าตา ทรงผม เครื่องแต่งและประกอบส่วนศีรษะ ที่สื่อว่ามีผู้คนหลากหลาย ทั้งมุสลิม พุทธ และจีน จำนวนภาพของผู้คนที่สื่อความหมายถึงความแตกต่างของประชากรตามสัดส่วนจำนวนผู้คนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั่นก็คือเมื่อดูภาพปกแล้วก็ให้ความประทับใจเบื้องต้นว่ามีประชากรชาวมุสลิมมากที่สุด ชาวพุทธ และชาวจีนมีมากเป็นอันดับรองลงมาตามลำดับ ด้านในหนังสือเล่มนี้พิมพ์ด้วยกระดาษสีขาวย สบายตา มีภาพประกอบพิมพ์สี่สี ตัวอักษรเนื้อหาภายในก็มีหลายสี ตั้งแต่สีดำ สีแดง สีเขียว และสีน้ำเงินเข้ม นอกจากนี้ “หน้าตา” โดยรวมของหนังสือตั้งแต่ปกหน้า เนื้อใน ไปจนถึงปกหลังยังชวนอ่านและไม่น่าเบื่อ ดูไม่เคร่งขรึม ไม่เป็นหนังสือตำราวิชาการ แต่อ่านแล้วได้ความรู้ สาระ และเพลิดเพลิน

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ก็คือโครงเรื่อง (plot) ของหนังสือ ผู้เขียนเรียบเรียงขึ้นในรูปแบบคล้ายนิยายหรือเรื่องเล่า มีตัวละครเด่น 3 ตัวละคร (เลาะห์ ไก่ และจู่) ซึ่งชื่อตัวละครก็บอกเราว่าเป็นเสมือนตัวแทนประชากร 3 กลุ่ม (มุสลิมไทยพุทธ และจีน) เป็นผู้ดำเนินเรื่อง มีบทสนทนา มีการเล่าเรื่องผ่านตัวละครหลักและรองในสถานการณ์และโอกาสต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนอยู่ในเหตุการณ์และรับรู้เรื่องราวด้วยตัวเองอย่างใกล้ชิด นับเป็นการสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่แยบยล — เรียนอย่างไม่เป็นทางการ เรียนอย่างสามัญเป็นกันเอง และซึมซับเรื่องราวได้เร็ว และในที่สุดก็เกิด

ความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายได้อย่างไร้อคติ

ส่วนโครงสร้างของหนังสือก็จัดวางในรูปแบบที่ช่วยพัฒนาความเข้าใจและเห็นภาพความเคลื่อนไหวในวิถีชีวิต วัฒนธรรมตามลำดับการก่อเกิด พัฒนา และจบลง ซึ่งสะท้อนความจริงอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่มีเกิด เติบโต เปลี่ยนแปลง และสิ้นสุด นั่นก็คือ หนังสือแบ่งออกเป็น 4 ตอน (ผู้เขียนใช้คำว่า “ตอนที่ 1” “ตอนที่ 2” “ตอนที่ 3” และ “ตอนที่ 4” ไม่ใช่คำว่า “บทที่ 1” “บทที่ 2” “บทที่ 3” และ “บทที่ 4” ดังนั้นจึงฟังดูคล้ายกับละคร หรือนิยายเรื่องแต่งที่แบ่งออกเป็นตอน ๆ หรือเป็นฉากชีวิตของผู้คนในแต่ละตอน) แต่ละตอน นอกจากจะมีเนื้อหาที่เป็นตัวหนังสือเล่าเรื่องแล้ว ยังมีภาพประกอบสวยงาม มีทั้งภาพวาดและภาพถ่ายพิมพ์ 4 สีทั้งภาพวาดและภาพถ่าย (ภาพวาดมีมากกว่าภาพถ่าย) มีกล่องข้อความ (in text box) แทรกระหว่างเนื้อหาเพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติม เช่น คำศัพท์ภาษามลายู ประเพณี พิธีกรรม เฉพาะถิ่นของผู้คนทั้ง 3 กลุ่ม นอกจากนี้บางตอนยังมีตารางและแผนผังที่เสริมความเข้าใจเนื้อหาหลัก (เช่น ในตอนที่ 2 หน้า 44-45 มีแผนผังแสดงเส้นทางการศึกษาเด็กมลายูมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้) การจัดวางกล่องข้อความก็กลมกลืนกับเนื้อหา ไม่สะดุดการอ่านแต่อย่างใด แต่กลับเพิ่มความน่าสนใจและความเข้าใจมากยิ่งขึ้น นับเป็นเสน่ห์สำคัญอย่างหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ตอนท้ายหนังสือก็มีบรรณานุกรมและภาคผนวกที่เป็นคำศัพท์สำคัญอีกด้วย

แน่นอนว่าจุดเด่นและสำคัญที่สุดของหนังสือเล่มนี้คือเนื้อหาภายในเล่ม ผู้เขียน

หนังสือแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ตอนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ละตอนพอสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 นำผู้อ่านไปรู้จักกับวิถีประเพณีในตอนวัยแรกเกิดของตัวละครหลัก 3 คน (เลาะห์ ไก่ และจู) ที่เกิดมาในสังคมที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม (มุสลิม พุทธ และจีน) เช่น การตั้งชื่อ การโกนผมไฟ รวมถึงการเรียนรู้ทางสังคมผ่าน เทศกาล ประเพณี ระบบการศึกษาในชุมชน (เช่น โรงเรียนตาศึกษาของชาวมุสลิม) และภาษา ในตอนที่ 1 นี้ เนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับวิถีมุสลิม ซึ่งไม่น่าแปลกใจแต่ประการใดเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชาวมุสลิม และมีวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมหลากหลาย และที่น่าสนใจก็คือมีประเพณีหรือกิจกรรมบางอย่างที่เอื้อและส่งเสริมให้คน 3 กลุ่มวัฒนธรรมมาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยน รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์กันท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรม (เช่น งานมาแกแด หรือการดื่มน้ำชาระดมทุน)

ตอนที่ 2 นำเสนอเรื่องการศึกษารวมทั้งเรื่องราวชีวิตบนเส้นทางการศึกษาของชาวมุสลิม ผ่านระบบโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามซึ่งกระจายในชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น โรงเรียนปอเนาะ ไปจนถึงสถาบันการศึกษาชั้นสูง เช่น วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย และตอนท้ายของตอนที่ 2 นี้ยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการละหมาดบุคคลสำคัญในชุมชน และการประกอบพิธีฮัจญ์

ตอนที่ 2 นี้ มุ่งเน้นที่ระบบการศึกษาและการเรียนรู้ทางสังคมของชาวมุสลิมเท่านั้น ไม่มีเรื่องราวประเพณี วิธีการศึกษา และการอบรมสั่งสอนทางสังคมในสังคมชาว

ไทยพุทธและจีนเลย ผู้เขียนหนังสือคงตั้งใจ จะให้ความรู้วิถีมุสลิมแก่ผู้อ่านเป็นหลัก ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่าเจ้าหน้าที่ราชการ และคนทั่วไปยังไม่เข้าใจวิถีชีวิตนี้ของชาวมุสลิมมากนักก็เป็นได้

ตอนที่ 3 ค่อนข้างสั้นกระชับ แต่น่าสนใจในอีกมิติหนึ่ง นั่นคือตอนน้ำฟ้าผู้อ่านไปรู้จักอาหาร การแต่งกาย และบรรยากาศการพบปะปฏิสัมพันธ์ของตัวละครหลัก 3 คน ที่เปี่ยมด้วยไมตรีและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ผู้เขียนเนรมิตฉากที่เป็นโลกภายนอกสังคมของคนแต่ละกลุ่มว่าพวกเขามาพบปะกันในโอกาสใดและมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร รวมทั้งแทรกสิ่งสำคัญที่คนทั่วไปอาจไม่รู้ไม่เข้าใจ เช่น ข้อห้ามเรื่องอาหาร การไหว้รูปเคารพ เป็นต้น

ตอนที่ 4 ซึ่งเป็นตอนสุดท้ายและเสนอเรื่องราวประเพณีเกี่ยวกับวาระสุดท้ายของชีวิตผู้คน 3 วัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในตอนี่ 4 นี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีทางศาสนาทั้งของชาวมุสลิม พุทธ และจีนที่ปฏิบัติกันตามวันและเดือนตามปฏิทินประเพณี (ที่นำเสนอในหน้า 116) เป็นตอนที่สรุปรวมให้ผู้อ่านเห็นภาพความหลากหลายแต่เป็นเนื้อกลมกลืนในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งนับเป็นลักษณะประการสำคัญของจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้สามารถสร้างความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้อ่านที่เป็นเป้าหมายของผู้เขียนและผู้จัดพิมพ์ และยังมีประโยชน์สำหรับผู้อ่านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ข้าราชการและสาธารณชนทั่วไปด้วย ในอนาคตน่าจะมีหนังสือในลักษณะเดียวกันที่ขยายพรมแดนไปไกลและกว้างขึ้นต่อจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ภาคใต้ทั้งหมด หรือแม้แต่ในภูมิภาคอื่นของประเทศไทย